

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jus Canonicvm R.P. Pavli Laymanni, Soc: Jesu Theologi, Et
Olim In Alma Et Episcopali Academia Dilingana SS.
Canonum Ordinarii Professoris**

Juris Canonici A. R.P. Paulo Laymanno Societatis Jesu Theologo SS.
Canonum In Alma, Catholica, Et Episcopali Universitate Dilingana
Professore Qvondam Ordinario, Prælectionibus Academicis Illustrati

Laymann, Paul

Dilingæ, 1673

Titvlvs XXIII. De Præsvmptionibvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62587](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62587)

TITVLVS XXIII.

DE PRÆSUMPTIONIBVS.

Pater testes & instrumenta alia indicia & coniecturæ in iudicio afferri, aut prodi solent, quæ iudici præsumptionem faciunt, ut pro alterâ parte litigantium sententiam ferre possit, idè postquam de præcipuis probationibus actum est, rectè subjungitur de aliis indicis, coniecturis ac præiudiciis.

CAPITULUM I.

Sicut.

PARAPHRASIS.

Quemadmodum is noxius censendus est, qui lanceam seu sagittam hominis occidendi causa mittit, tamen mors non eveniat, ita & is noxius reputari debet, qui occultè nocet fratri suo, & cum deprehensus fuit, ait se joco egisse. sumptum est ex Salomone in Proverb. cap. 26. n. 18.

SUMMARY.

1. Conatus in criminibus, licet effectus non sequatur, puniri potest, sed de consuetudine non solet, nisi sit conjunctus cum effectu.
 2. Recensentur aliquot exceptiones.
 3. Qui alteri damnum infert secundum se injustum, is malo animo fecisse presumitur.
 4. Vii malè facta ex maligno, ita benefacta ex bono animo & benevolentia profecta presumuntur, donec oppositum ostendatur.
- N**OT. I. Conatus in criminibus, tamen effectus non sequatur, etiam apud homines puniri potest & solet, ita habetur in l. 2. & 3. C. ad l. Cornelianam. & l. Si quis. 7. C. eodem. vbi dicitur eum, qui cum telo hominis occidendi causa ingressus fuerit, per-

inde ut homicidam puniendum esse. verum hoc est secundum juris rigorem, & per consuetudinem non obseruatur, teste *Claro in S. fin. n. 9.* quomobrem contraria regula statuenda est secundum *gl. in c. hæc autem verba 17. dist. 1. de pœnit.* quod verba legis pœnalis cum effectu accipienda sunt, & quod voluntas atque conatus non punitur sine effectu.

Excipiendum est 1. Nisi lex ita lata sit, ut etiam conatum exprimat puniendum, ut in l. ult. C. de raptu virginum, & C. de Episcopis & Clericis, vbi dicitur, si quis non tantum rapere, sed attentare tantum jungendi matrimonii causâ sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœnâ plectatur, item in crimine læsæ majestatis, seu conspirationis contra principem. l. Quisquis. 5. C. ad l. Iuliam majestatis. plura leges apud *Menchium in arbitr. censurâ 4. casu 369.*

2. Excipiunt aliqui cum *gl. in l. 1. §. hæc autem verba. ff. quod quisque juris & c. §. Putamus.* nisi crimen valde atrox sit, tunc aiunt conatum patranda ordinariâ legis pœnâ puniendum esse, sed neque hoc consuetudine obseruari testatur *Claruscit. q. 41. n. 2.* & hoc æquius est; partim quia crimina in externo foro potissimum puniuntur ratione nocuenti, quod in casu isto non est, seu secutum non est, & idè Reus non debet, saltem tam graue puniri; quia crimen perfectum non est, plerumque potest per pœnitentiam retraheri, ita ut in externo foro, si factum externè malum, aut noxium non sit, puniri non debeat. Exemplum habes in eo, qui contra principis decretum ex prouinciâ frumentum euahere volens currum oneravit, aut aliquantulum in viâ processit, sed antequam ad fines perueniret, pœnitentiâ motus retro cessit.

Sin autem causa maligni effectus ex parte agen-

agentis sufficienter posita fuit, ita, vt per pœnitentiam reuocari non possit, tunc grauius puniri potest conatus, vt si sagittam hominis occidendi causa miserit, aut venenum alicui propinãrit, isque sumpserit; quibus consentit, quod *Menoch. docet l. c. considerandum esse*, num conatus propinquus sit, an verò remotus, vt qui illum adhibuit, grauius puniatur, v. g. qui sagittam in hominem misit, grauiore pœna dignus censetur, quàm is, qui arcum ad homini nocendum præparauit.

3 Nor. II. Qui alteri damnum infert secundum se injustum, is malo animo fecisse præsumitur. ita *gl. hic. verb. Ludens; Innocentius & alij*, & sumitur ex *l. 1. de fideiuss.* vbi dicitur ei, qui hominem occidit, probandi onus incumbere, se non occidendi animo fecisse, & *l. Si non conuictis. s. iuncta gl. verb. Probare. C. de iniuriis.* vbi significatur proferentem verba suapte natura iniuriosa, iniurandi animo dixisse videtur, nisi contrarium probet, vel coniecturis ostendat, quamobrem *Abbas hic. n. 3. & Bart. in l. Inter. S. Reclè. ff. de furtis tradit.* si quis rem alienam abstulit, & deprehensus dixit, se existimare dominum inuitum non esse, idèoque à furti crimine se excusatum. *juxta S. Placuit. Instit. de oblig. ex delicto*, credendum ipsi non esse, nisi probet, vel coniecturis verisimile reddat; potest enim præsumptio vna per aliam contrariam præsumptionem vehementiorem elidi, secundum *gl. in c. Litteras. 14. verb. Purgauit. hoc tit.*

4 His adde, sicuti malefacta ex maligno animo profecta censentur, ita & benefacta seu beneficia ex beneuolentiã proficisci præsumi debet, donec oppositum ostendatur, ita monet *gl. fin. hic.*

CAPITULUM II.

Afferte.

PARAPHRASIS.

In hoc capitulo refertur sententia lata à Salomone *lib. 3. Reg. cap. 3.* inter duas mulieres contendentes de filiolo, quòd

eius esse censetur, quæ illum penes alteram viuere maluit, quàm vt occisus neutrius sit.

S V M M A R I V M.

1. Index interdum ex violenta præsumptione potest procedere ad ferendam sententiam definitiuam.
2. In quo casu consultum est, vt iudex præsumptionem curet scribi in actis.
3. In dubio de Natiuitate, an ex hoc Patre, vel ex hac Matre sit aliquis natus, coniectura sumi potest ex affectu dilectionis.

NOT. I. Iudex interdum ex vehementi coniecturâ in iudicio prodita, vel ab aduersario probata animum suum informare potest, vt absque vllâ probatione sententiam condemnando ferat. *Argum. l. Indicia. 19. C. de rei vindicat. l. vlt. C. de probat.* & dici hæc solet præsumptio violenta, videri potest *Abbas hic. n. 5.* vbi admonet, vt iudex, si ex violentâ præsumptione, seu iudicio moraliter rem conuincente, moueatur ad sententiam definitiuam ferendam, vt iubeat eam præsumptionem scribi in actis iudicii, vt si appellari contingat, ex iis sententia justificari possit.

2 His adde, quòd ex indicio vno, aut pluribus simul iunctis, si valdè vrgentia sint, vt apertam seu violentam præsumptionem efficiant, iudex facilius procedere possit ad definitiuam, si ciuilitè agatur, vt in casu nostri capituli quamuis etiam criminaliter, quandoque ex vehementissimis & moraliter certis indiciis hominem condemnare possit, saltè ad pœnam extraordinariam. *Argum. cit. l. vlt. immò interdum ad ordinariam in criminibus, quæ suapte naturâ occulta perfectè probari non possunt, vt docui lib. 3. Th. Mor. Tract. 6. cap. 2. n. 5.*

3 Not. II. In dubio de natiuitate, num ex hoc patre, aut hæc matre aliquis natus sit, coniectura fieri potest ex dilectionis affectu, cum naturale id sit, vt parens prolem

suam diligit, neque affectus extraneus reperiatur, qui vincat paternum. *l. ult. §. 1. C. de curat. furiosi.*

CAPITVLVM III.

Ex studiis.

PARAPHRASIS.

Ex pueri studiis intelligitur, quid de eius operibus, rectane, anamunda sint, existimari debeat, siue ex iis, quæ tractat puer, & ad quæ affectum se ostendit, coniectura sumi potest, num eius opus rectum futurum sit. *sumptum est ex prouerbis Salomonis. cap. 20. vers. 12. cum interpret. S. Hieronymi.*

De reliquo hoc Cap. non summat.

CAPITVLVM IV.

Nullus dubitat.

PARAPHRASIS.

Quemadmodum innocens non subterfugit iudicium, in quo se absoluum sperat, ita qui dilationibus iudicium declinare cupit, ea, de quibus accusatur, confiteri videtur.

SUMMARIUM.

1. *Præsumitur confiteri crimen, qui intra indultum sibi tempus, quo se de eo purget, in iudicio non comparet.*
2. *Quando fuga faciat probationem, aut saltem indicium de commisso crimine.*

NOT. VII. Qui aliquoties sibi indulto temporis spatio, intra quod comparere & se purgare debeat, non compareret, aut se absentat, censetur crimen confiteri, ita etiam legitur in *c. Decernimus. 10. Causa. 3. q. 9. vbi gl. monet verb. Manifestum*, hoc intelligi secundum præsumptionem; quæ autem alioquin pœnæ contumaciæ sunt, docent *DD. in l. Contumaciâ. 53. de iudiciis*, & dixi hoc lib. tit. de dolo.

2. *Quærunthic de fugâ, num faciat probationem, aut saltem indicium de commisso*

crimine. *§. 1. Si quis metu futuræ inquisitionis, vel accusationis fugiat, indicium criminis commissi præbet, quæ est communis doctrina apud Farin. in praxi criminali. q. 48. n. 1. si tamen alia discedendi causa probabilis appareat, ob quam ille discessisse potuit, in dubio, quod benignius est, præferri debet, teste Farin. num. 44. nam odia sunt restringenda, & fauores ampliandi. Regula. 16. in 6.*

§. 2. Si quis post institutam inquisitionem, vel accusationem fugit, minus præsumitur contra ipsum, egisse id conscientia criminis, cum prætendi possit probabilis timor instituti processûs, qui per seipsum molestiam ac periculum creat, negari tamen non debet, quin & hæc fuga, quale quale criminis indicium afferat, prout ex hoc colligitur, aded quidem, vt si alia indicia accedant, efficere possint probationem semiplenam, adeoque iudex procedere possit ad torturam Rei, teste Carerio in pract. Tract. 2. de indiciis. n. 16. Farin. n. 34.

His duo addenda, primum, quod fuga famuli, si res aliqua eodem tempore in domo amissa ostendatur, faciat præsumptionem de furto, secundum *gl. in Auth. de exhibendis reis. §. Si verò semel. verb. factum*, quod maxime procedit, si civiliter agatur; sin autem criminaliter, tunc fuga famuli in hoc casu indicium tantum facit; quod interdum sufficit ad torturam, vt docet *Farin. cit. q. 48. n. 73. Mascard. de prob. concl. 821. n. 9.* alterum si quis in carcere detentus ob crimen, illo effracto, fugiat: præbet indicium commissi criminis, quæ est recepta sententia, ob eamque causam, si talis à iudice capiatur, grauius postea torqueri solet secundum *Clarum in practica*, immò communis ferme Doctorum est sententia *gl. l. In eos. ff. de custodia reorum & aliorum apud Clarum. & Farin. 30.* quod effracto carcere fugiens habeatur pro confesso, ideoque pœnâ ordinariâ puniri possit, sicuti si crimen, cuius causâ detinebatur, expressè confessus, aut de eo conuictus fuisset. *Argum. l. In eos. & l. 1. ff. de effractor. ex quibus tamen legibus id nequaquam colligitur.*

tur, sed hoc solum, quod tales effractores, (tamen si quoad crimen, de quo suspecti erant, innocentes reperiantur) puniendi sint, quia publicam custodiam violarint, ex eâ verò carceris effractione & fugâ confessio criminis inferri haud potest, cum alia causa valde probabilis fugiendi in promptu sit, videlicet, ut quis carceris se molestiâ, aliisque, quæ inde sequi possunt, periculis se liberet, an verò ea res saltem indicium afferat criminis, & quantum iudex arbitrari debebit, vide quæ dixi *lib. 1. Th. Mor. Tract. 4. cap. 15. n. 19.*

CAPITVLVM V.

Nonne.

PARAPHRASIS.

Super verba illa apud *S. Ioannem cap. 8. n. 18.* Nonne bene dicimus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes; respondit Iesus: ego dæmonium non habeo. *S. Gregorius. homil. 18.* ita scribit: duo Christo illata fuerunt; vnum negavit, alterum tacendo consensit.

SUMMARIVM.

1. *Qui ex duobus sibi objectis vnum tantum negat, alterum tacitè confiteri censetur.*

NOT. vn. Si quis ex duobus sibi objectis vnum neget duntaxat, tum alterum tacitè confiteri censetur, ad hoc locus iste scripturæ allegatur, cum enim Samaritanus hebræâ linguâ custodem significet, ideò *S. Greg. homil. 18. in Ioannem*, & alij ante ipsum Patres apud Toletum in citatū locum, mysticum sensum secuti dicebant, Christum, quando ad vnum solum ex objectis respondit negando, alterum, quod Samaritanus esset, tacitè confessum esse, sin autem ad litteralem sensum attendamus, Christus nequaquam confessus est se, quod exprobrabant ipsi iudæi, Samaritanum esse, id est, diuinæ legis transgressorem & contemptorem, qui potius hoc ipsum disertè negavit, cum ait, ego dæmonium non ha-

beo, sed glorifico patrem, qui in cælis est, idcirco autem dominus non iisdem verbis, quibus objectum erat, Samaritanum se esse negavit, quia iudæi existimare potuissent, ipsum loqui de Samaritano natione, sed sapientissimè Christus respondit talibus verbis, quibus secundum sensum, quo illi obijecerant, negaret se legis diuinæ contemptorem esse, vide, quæ docui *lib. 1. Th. Mor. Tract. 2. cap. 3. n. 3.*

CAPITVLVM VI.

Mandata.

PARAPHRASIS.

S. Gregorius I. ad Maximum Episcopum scribit, se mandata Dei meliùs implere, si ouera sua in gubernandis Ecclesiis suis cum fratribus seu Episcopis partiatur, ob eamque causam ipsum Maximum ut Vicarium Sedis Apostolicæ in cunctis Siciliae Ecclesiis constitutum esse, id verò priuilegium non Ecclesiæ eius concessum, sed personæ; quandoquidem ex præteritâ eius vitâ didicerit, quid de subsequente conuersatione præsumendum sit.

SUMMARIVM.

1. *Nunc Legati ad Prouincias destinantur, ut vices Papæ gerant, olim constituebantur Vicarij, & quidem plerumque perpetui.*
2. *Priuilegium aliud reale seu locale, aliud personale, quod cum persona extinguitur.*
3. *Ex anti acta vita & moribus coniectura & præsumptio fit de futuris.*

NOT. I. Cùm Papa omnium Ecclesiarum curam gerere debeat, uti docui *lib. 1. Th. Mor. Tract. 4. cap. 6. n. 8.* ideò Legatos ad prouincias destinat, qui vices Pontificis gerant. *cap. 1. de off. delegati.* olim autem Vicarij constituebantur, qui vices Sedis Apostolicæ in Regnis ac Prouinciis sustinebant, uti passim videre est in epistolis Gregorii I. et aliorum

eorum officium ac dignitas plerumque perpetua.

Not. II. Privilegium interdum conceditur loco seu dignitati, ita ut ad successores transeat, & dicitur privilegium reale aut locale, interdum verò conceditur personæ, ita ut cum eâ extingatur, & dicitur privilegium personale, sicuti tradidi *lib. 1. Th. Mor. Tract. 4. cap. 23. n. 1.*

Not. III. Ex anteaetâ vitâ & moribus coniectura & præsumptio fit de futuris; si enim, ut in *Regula 8. in 6.* habetur: semel malus semper præsumitur esse malus, sequitur, quòd etiam semel bonus semper præsumendus sit bonus, donec de contrario constet, quia mutatio cum sit aliquid facti, non præsumitur, sed ostendi debet.

CAPITVLVM VII.

Quosdam.

PARAPHRASIS.

Idem S. Gregorius scribit ad Patritium & Venantium *lib. 7. Registri. epist. 123. alius 127.* quòd ipsi cum Africæ propinquiore sint, certius cognouerint, quomodo morbis ac peste deualetur.

SUMMARIVM.

1. Scire aliquis præsumitur, quæ in vicinia aguntur, modo communiter nota sint. Exemplis declaratur, ordinariè alleganti ignorantiam, circa communiter nota non credi, nisi eam probet.
2. Ignorantiam facti alieni alleganti non est deferendum ordinariè iuramentum in supplementum probationis.
3. Nisi præsumptio sit contra eum, qui ignorantiam prætendit.

NOT. Vnic. Scire aliquis præsumitur, quæ in viciniâ aguntur, dummodo ita agantur, ut communiter nota sint, sicut tradit *Gail l. 1. obser. 42. n. 2. Petrus Peckius in Reg. 47. in 6. n. 3.* simile est, si in loco publico edictum promulga-

tum sit, ordinariè alleganti ignorantiam eius, credendum non est, nisi eam ostendat; quia contra talem ignorantiam iuris præsumptio existit. *cap. 1. de postulat. pralat.* & videri potest *Innoc.* Aliud simile est, si successor malæ fidei possessionem sui antecessoris, quæ communiter nota erat, se ignorasse alleget, plerumque non auditur, ut tradit *Menoch. in arbitr. casu 117.*

Quærent hîc, num ignorantiam alleganti facti alieni, in supplementum probationis iudex iuramentum deferre debeat. *z.* Ordinariè non esse iuramentum deferendum; quia ignorantia ista præsumitur, donec scientia probetur. *cit. Reg. 47.* idque annotauit *Peckius ibi n. 8.*

Excipe, nisi sit præsumptio contra eum, qui ignorasse se dicit, ut in casu huius capituli, tunc verò iudex arbitrabitur, num alleganti ignorantiam, si spectatis circumstantiis personæ &c. aliquo modo verisimilis videatur, iuramentum deferre oporteat, eò, quòd in animo latens ignorantia aliter non probetur; an verò vehemens contra illum, qui allegat, præsumptio sit, vel de graui alterius præiudicio agatur, ita ut delationi iuramenti locus esse non debeat, quâ de re *Abbas & Felin. hîc. Menoch. & Peckius l. c.*

CAPITVLVM VIII.

Quanto.

PARAPHRASIS.

Idem Gregorius I. *lib. 1. Registri* scribit ad Victorem Episcopum non se dubitare, quin audierit de querelis Clericorum aduersus Paulinum Regensis Ecclesiæ Episcopum, quia latere eum in viciniâ non potuit, quòd ad ipsum è longinquo peruenit.

SUMMARIVM.

1. Quid & quotuplex sit iudicium, Coniectura, Præsumptio.

2. Quid

2. *Quid probatio judicialis. Recensentur eius septem species, earum tamen strictè loquendo tantum quatuor sunt. Testimonia; Scriptura, Præsumptiones & indicia.*
3. *Ordinaria probationes sunt, quæ fiunt per testes & instrumenta.*
4. *Indicij definitio, & divisio.*
5. *Coniectura & præsumptio sunt effectus indiciorum, nec inter se differunt.*
6. *Præsumptio alia juris, alia hominis. Illa dividitur, quod alia sit juris tantum, alia juris & de jure. quid qualibet illarum sit.*
7. *Quid sit fictio juris, & in quo differat à præsumptione.*

Capitulum istud eandem doctrinam continet, quàm præcedens Capitulum. Disputant verò hic Canonistæ, quid & quotuplex sit indicium, coniectura, præsumptio.

Adverte 1. Probatio judicialis aliud non est, quàm rei dubiæ & controuersæ apud iudicem facta ostensio: eius septem partes seu species numerantur apud *Mascard. de probat. lib. 1. q. 4. n. 1. & 15. Farin. in praxi. q. 36. num. 16.* confessio, euidencia facti seu inspectio ocularis, testes, instrumenta, præsumptio, fama & iuramentum, si tamen strictius loquendum sit, quatuor tantum recenseri possunt, videlicet Testimonia, Scripturæ, Præsumptiones & indicia (in quibus etiam fama continetur, & iuramentum secundum ordinem titulorum, in quibus nunc versamur) nam confessio, propriè loquendo, inter probationes non est numeranda, sed neque facti euidencia, quandoquidem, si Reus confiteatur, vel factum notorium sit, tunc dicere solemus, nullâ probatione opus esse.

Adverte 2. Inter has probationum species ordinariæ sunt, quæ fiunt per testes & instrumenta, at verò indicia & præsumptiones, quodam veluti artificio, sagacitatè & discursu mentis rem præter

ordinarium probandi modum deprehendi faciunt, vti videre est apud *Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 3.* sed & iuramentum judiciale non nisi in defectum, aut supplementum aliarum probationum deferri plerumque solet, vt *seq. tit. dicitur.*

Adverte 3. Indicium aliud non est, quàm notabile signum maleficii, alteriusve rei, de quâ dubitatur, ad veritatem cognoscendam inseruiens. dividitur indicium, quod aliud sit dubitatum, videlicet quod suspicionem vel opinionem cum formidine oppositi seu virtuali dubio junctam gignere aptum est, & indubitatum, quod plenum assensum mouere aptum est, siue sit vnum solum indicium, siue junctum cum aliis.

Alia similis divisio est, quod aliud sit indicium leve suspicionem tantum gignens, aliud grave, quod opinionem non leuem, sed nec omnino certam, seu cum aliquali formidine junctam creat, aliud gravissimum seu indubitatum, quod parit assensum, qui moraliter certus sit, omnemque formidinem excludat, sicuti explicauit *lib. 3. Th. Mor. Tract. 3. p. 2. cap. 2. n. 1.*

Alia divisio est, quod indicium aliud sit proximum, aliud remotum; proximum dicitur, quod magis verisimile est seu rei ostendendæ magis idoneum, idque interdum necessarium est seu indubitatum, remotum autem, quod rei demonstrandæ minus idoneum, quia frequenter fallere potest; etenim ex indicis, seu signis plerumque Rhetorica tantum, & non demonstrativa argumenta duci solent, quæ apud dialecticos inter Sophismata accidentis numerantur, exempli causâ, homines post commissum maleficium pallidi fieri solent, & fugere, at verò Titius eadem horâ, quâ homo occisus est, pallidus ex vrbe se recipit, &c. ergo ipse homicida est; dialecticè, inquam, non convincit argumentatio, cum non soli homicidæ pallidi ac fugientes sint, ideòque fieri

fieri potuerit, vt ex aliâ causâ Titius terrorem conceperit, & loco discesserit.

4 Adverte 4. Coniectura & præsumptio sunt effectus indiciorum, videlicet suspiciones ac præsumptiones ex indiciis ortæ, nec differunt coniectura & præsumptio, nisi quod præsumptio *αὐτοματὴς προλήψις* significet magis determinatum indicium, & assensum, coniectura verò potius suspensionem.

5 Præsumptio diuiditur, quod alia sit juris, & alia hominis; hominis præsumptio est, quam iure non expressam ex variis apparentibus indiciis vir prudens seu iudex format, juris autem præsumptio, quando lex ipsa ex aliquo indicio rem dubiam colligit, & hæc iterum diuiditur, quod alia sit juris tantum, contra quam probatio in contrarium admittitur; alia verò præsumptio juris & de iure, quando non tantum lex indicio aliquid colligit, sed etiam iubet hoc ipsum pro veritate firmiter habendum, ita vt contrarium probare volens non admittatur, vt videre est apud *Menoch. lib. 1. de præsumpt. q. 3. Mascard. de probat. princip. q. 10. & dixi lib. 3. Th. Mor. Tract. 6. cap. 2. num. 5.*

Aduerte 5. Cum præsumptione juris, & de iure similitudinem gerere videtur fictio juris, si jus, quod non est ex iusta causa in ordine ad effectum aliquem, assumit, quasi sit, vt si aliquis, qui verè non possidet rem, pro possidente habeatur in ordine ad commoda possessionis, re ipsa tamen plurimum differt fictio à præsumptione; nam præsumptio assensum continet plerumque verum, sed fictio assensum non habet, cum in solâ apprehensione hæreat, quare cognita veritas non obstat fictioni, sed præsumptio tollitur, si contraria veritas appareat; plura lege apud *Menoch. q. 8.*

CAPITULUM IX.

Scribam.

PARAPHRASIS.

Ex eo, quod Iudæi leges per Moysen ipsis

traditas neglexerunt, coniectura capi, seu præsumptio fieri potest, quod etiam in futurum ipsis leges ferantur, neglecturi sint, ex capite *Osea 8. v. 12.*

SUMMARIUM.

1. Ex præterito rei, aut Persona statu præsumptio fit de futuro.

NOTA. VI. Ex præterito rei aut personæ statu præsumptio fit de futuro, quia nisi mutatio supervenisse ostendatur, idem status manere putatur. exempli causâ, si maritus antea in uxorem sæuire solitus erat, non restituenda ipsi est vxor, quæ ob sæuitiam illius se separavit. *c. Litteras. 13. in fine. de restitut. spoliar.* quia ex præteritis coniectura fit de futuris, & qui semel malus &c. item qui olim possedit, etiam nunc possidere præsumitur. *Argum. c. Olim. 17. de restitut. spoliatorum. l. Siue. 16. C. de acquir. possess.*

Excipe, nisi talis res sit, quæ temporis cursu necessario aut verisimiliter immutatur, vt præteritus morbus, tempestas &c. videri potest *Felin. hic.*

CAPITVLVM X.

Quia.

PARAPHRASIS.

R. Capellanus dicebat, quod H. presbyter permutationis causa sibi personatum suum tradiderit, & vicissim receperit Vicariam, sed quia id verisimile non erat *Alex. III. mandat Callienfi Decano, vt probationes huius rei non suscipiat, nisi communi eius loci famâ id vulgatum sit, vel nisi testes producantur, quos verisimile non sit peieraturos, alioquin verò non rarò contingit, vt testes corrupti falsum testimonium dicant.*

SUMMARIUM.

1. Permutatio beneficii honorifici & pinguis cum alio tenui præsumitur fieri in fraudem, v. g. Simoniâ interveniente.

2. Est

2. Est autem hæc præsumptio juris tantum, contra quam admittitur probatio.
3. Nisi præsumptio maxima sit, tunc non facile vel præmissâ cognitione recipitur in contrarium probatio.
4. Attestationes non verisimiles, vel contra quas juris præsumptio est, non admittuntur nisi aliis adminiculis suffulciantur.

NOT. I. Si quis beneficium honorificum aut redditibus abundans cum tenui permutat, censetur permutatio fieri in fraudem v. g. interueniente Simonia, quod non sit verisimile, vt quis maius cum minore, alio non recepto permutaturus sit, est autem hæc præsumptio juris, contra quam admittitur probatio, imò possunt adesse indicia, contra quæ præsumptio illa juris tollatur, vt si beneficium pingue labores adiunctos habeat, & persona senex sit, beneficium autem tenue quietum sit, ideòque seni & laboribus exhausto conueniens, vt *Felin. hic. notat. n. 1.*

2. Contra verò interdum maxima est præsumptio propter concurrentia indicia fraudis, vt non facile & non nisi præmissâ cognitione probatio in contrarium recipiatur. *argum. c. Super. s. de renunt. exemplum est, si senex aut valetudinarius, qui diu victurus non est, beneficium pingue cum tenui permutet cum consanguineo.*
3. **NOT. II.** Si testes producti non verisimilia dicant, seu talia contra quæ juris præsumptio est, non admittitur eorum depositio ad plenam probationem, nisi fama, vel alia indicia concurrant, vel nisi personæ valde honestæ sint, de quibus nulla suspicio corruptionis & periurij sit.

CAPITVLVM XI.

Illud.

PARAPHRASIS.

Libera mulier seruo tanquam coniux decem annis cohabitauit, ab eoque cognita fuit, postea negauit esse maritum suum;

sed vir illam sibi vxorem vindicans, exhibuit instrumentum, in quo se mutuo conjuges appellabant, & apparebat mulieri in eo donationem propter nuptias factam esse, sed mulier dicebat instrumentum esse vitiosum, & conditum in fraudem domini, arque ad hoc probandum plures testes produxit, qui asserabant dominum nunquam consentire voluisse, vt ipsam seruo desponsaret, vir è contrario instrumentum obtendit, & testes qui dicebant se vidisse mulierem annulos deferentem, quos tamen mulier repellebat, replicando se detulisse more illarum, quæ panes vendunt.

Circa hanc controuersiam respondit Alexand. III. cum in tali dubio fama viciniæ considerari debeat, fama autem loci sit, quod seruus in lecto ac mensâ tanquam vxorem habuerit (quandoquidem matrimonium est maris & feminae coniunctio indiuiduam vitæ societatem retinens) cogendam esse mulierem, vt viro affectu seruiat coniugali, præsertim si instrumentum à notario conditum sit, qui officium fideliter impleuit.

SUMMARIVM.

1. Agens petitorio iudicio, de vindicanda sibi muliere adiectâ causa, quod vxor sua sit, quas probationes afferre debeat, quæ sufficiant ad matrimonium probandum.
2. Recensentur varii modi probandi.
3. Quorum singuli licet plenè matrimonium non probent, simul tamen iuncti iudicem mouere possunt ad pronuntiandum pro coniuge vindicante coniugem ex causa matrimonii.
4. Diuturna pacifica possessio vnâ cum fama seu communi opinione facit præsumptionem tituli ac juris.
5. Minor probatio requiritur ad ostendendum, prolem esse ex legitimo Matrimonio natam, quam ad pronuntiandum de matrimonio, quod sit legitimum.

Disputant hinc Canonistæ, si quis petitorio iudicio agens, mulierem sibi vindicet adiectâ causa quia vxor sua sit, quænam probationes sufficere debeant ad probandum matrimonium, sunt enim varii modi probandi, I. & expeditissimus per testes masculos aut feminas, si suspectæ non sint. *c. Super. 22. de testib.* quandoquidem causa matrimonii, si de eius constitutione agatur, non de dissolutione, fauorabilis est, quâ de re *Mascard. concl. 1022. n. 15.*

2 Alterum locum tenet parochi liber, in quo nomina contrahentium matrimonium inscribuntur, nam talis liber in quo ex publico parochi officio nuptiæ inscriptæ sunt, fidem facere debet. *argum. l. Argentarius. 19. juncta gloss. verb. condemnatus. ff. de e-dendo.*

3. Modus est per instrumentum, quo dotis & donationis propter nuptias, aliæque pæta matrimonialia continentur, quâ de re *Mascard. conclus. 1025.* verum instrumentum ad substantiam matrimonii non pertinet, cum & sine eo contrahi possit, & quandoque instrumento confecto, nuptiæ non sequantur. *l. Neque. 13. C. de nuptiis.*

4. Est gestatio annuli certi, quod secundum morem gentis nuptias significat.

5. Si tanquam coniuges in eodem lecto, ac mensâ longo tempore cohabitent.

6. Si à vicinis communiter pro coniugibus habeantur.

Not. Vnic. Tametsi nec solum instrumentum, nec sola diuturna cohabitatio, aut nominatio, neque fama, seu communis opinio plenè matrimonium probent, tamen simul juncta sufficienter informare possunt iudicis animum, ut pro coniuge vindicante coniugem ex causâ matrimonii pronuntiet, ita sumitur *ex hoc. c.*

3 Quin imò si cum nominatione & diuturna illa cohabitatione concurrat etiam fama, seu communis opinio vicinæ, videtur id sufficere ad probandum matrimonium. *argum. c. Per tuas. 20. de probat. & sumitur*

ex hoc. c. verb. presertim, vbi gloss. id notat.

Hinc generatim infert. *Felin. n. 5. & 6.* quòd diuturna pacifica possessio vna cum famâ seu communi opinione faciat præsumptionem tituli ac juris. Si tamen vsucapioni locus non sit, siue ob malam fidem ut in casu beneficii Simoniacè acquisiti, siue ob incapacitatem subiecti, ut in casu matrimonii, cui impedimentum intercedit, tunc admittenda erit probatio in contrarium, ob periculum peccati.

Id denique aduerte ex eodem Felino, minorem probationem requiri, ut proles ex legitimo matrimonio nata censeatur, quàm matrimonium secundum se legitimum in petitorio iudicio pronuntietur, propter animæ periculum, si fortè irritum sit, nam vniuersim loquendo maior probatio requiritur, cum de maiore præiudicio agitur.

CAPITVLVM XII.

Literis.

PARAPHRASIS.

Vir diuortium quoad cohabitationem & obsequia facere volebat, quòd vxor incestum cum consanguineo viri commisisset & ad hoc probandum produxit testes, qui dixerunt, quòd solum cum solâ, nudum cum nudâ in eodem lecto viderunt, ut ipsi credebant fornicandi causa. Ad id respondet Alexand. III. ex tali violentâ & certa suspitione diuortii sententiam promulgari posse, ita, ut viro licentia detur præmortuâ vxore aliam ducendi, sin autem vir præmoritur, vxor inuupta manere debeat.

SVM MARI VM.

1. *Præsumptio violenta plenè probat, si agatur (siue civiliter, siue criminaliter) de actu snapte natura occulto.*
2. *Incestus commissus, cum consanguineo coniugis, est impedimentum matrimonii impe-*

impediens, seu prohibens, ne incestuosus ad alias nuptias post mortem licitè transeat.

1 **Not. I.** Si actus suapte naturâ occultus sit & sensibus non patens, vt fornicatio, tunc præsumptiones violentæ ac moraliter certæ, quæ ex proximis oriuntur indicii, faciunt probationem plenam si agatur civiliter vt hîc, quin etiam si agatur criminaliter ad pœnam adulterii vel incestûs, sicuti docet hîc gloss. & dixi in *c. Præterea. 27. de testib.*

2 **Not. II.** Incestus commissus cum consanguineo coniugis numeratur inter impedimenta matrimonii impediencia seu prohibentia, ne solutis nuptiis post mortem coniugis incestuosus ad alias licitè transeat, sed alia impedimenta hodie per consuetudinem ferè abolita esse monui *lib. 4. Th. Mor. p. 4. cap. ult.*

CAPITVLVM XIII.

Tertio.

PARAPHRASIS.

Titius cum Caia verbis de præsentate contraxit, postea neptis sponsæ posiliit ad matrimonium accusandum, dicens se à Titio antea carnaliter cognitam esse, testes quoque à muliere producti dicebant, se pro certo habere, quod neptis illa fuerit concubina Titii, cuiusque rei indicia afferebant, quod sæpe illos viderint per prata, & nemora, vias & inuia simul vagantes, & super hoc vicinix quoque se testimonium recepisse. Verùm quia iudex non sufficienter probatum esse existimauit, ad maiorem certitudinem iuueni & nepti sponsæ iuramentum detulit, qui seorsim confessi sunt, carnalem copulam inter ipsos intercessisse, licet interim iuuenis nollet à suâ sponsa separari. Hoc intellecto Clemens III. responderet fore consultius, si matrimonialiter non

coniungantur, sed sponsalibus solutis separentur, præsertim cum res occulta non sit, sed à pluribus vt manifesta prædicetur.

SUMMARIUM.

1. *Nomine sponsi & sponsa quid latè, quid strictè & propriè intelligatur.*
2. *An nomine mariti & vxoris comprehendantur etiam vir & mulier, qui matrimonium contraxerunt, non autem consummârunt.*
3. *Ex pluribus indiciiis simul junctis moueri potest iudex ad iudicandum, subesse impedimentum matrimonii dirimens affinitatis.*
4. *Allegans propriam turpitudinem auditur, si anime periculum vertatur.*

Not. I. Nomine sponsi & sponsæ interdum intelliguntur, qui matrimonium contraxerunt, sed non consummârunt, vt videre est *cap. 1. S. Matthæi. vers. 18. cum esse desponsata Maria Joseph, &c.* propriè tamen sponsi appellantur qui nuptias non contraxerunt, sed promiserunt, vt videre est apud *Conaruuuam. 4. decret. p. 1. cap. 1. n. 4.* seruari tamen potest distinctio quam tradidi *lib. 5. Th. Mor. Tract. 10. p. 1. cap. 1. n. 1.* vt in materiâ fauorabili nomine sponforum intelligantur etiam, qui matrimonium contraxerunt & non consummârunt, non item in materiâ odiosâ, id verò magis dubitatur, num nomine mariti & vxoris comprehendantur etiam vir & mulier, qui matrimonium legitimo consensu contraxerunt, non autem consummârunt, exempli causa si statuto cautum sit, vt maritus partem dotis lucretur, si vxor absque liberis decederit, lucrabiturnè, si ante matrimonii consummationem decedat vxor, arbitratur lucratum, si sponsa de præsentate in domum viri ducta fuerit seu nuptiæ celebratæ, cum sit propriè nupta & vxor, vt constat ex *l. Cui fuerit. 15. ff. de condit. 2.* alioquin à dote lucranda vir excludendus foret

foret, etsi multo tempore continentiam pari consensu cum vxore seruasset, quod sine ratione diceretur, cum nuptias non concubitus, sed consensus faciat, contra hanc tamen partem sensit. *Sanch. lib. 1. de matrim. Diss. 1. n. 5.*

Sin autem mulier mortua sit, antequam in domum viri, cui verbis de presente desponsata erat, deducta fuit, tunc maritus non lucrabitur dotem, ut docet *Abbas. in c. Ex publico. n. 7. de conuers. coniugat. Felin. hic. colum. 5.* cum enim versemur in materiâ exorbitante à communi iure, verba strictam & magis propriam interpretationem habere debent, non autem propriè vxor dici solet, sed magis sponsa, quæ in viri domum nondum deducta est, seu marito non cohabitauit.

3 Not. II. Licet nec fama seu rumor viciniæ, nec ipsa coniugum confessio de intercedente impedimento sufficiat ad diuortium quoad vinculum matrimonii. *c. Super eo. 5. de eo. qui cognouit &c.* tamen si plura talia iuncta sint, ut in casu huius capituli, ubi erant probata indicia, saltem remota fornicationis cum consanguineâ sponsæ, fama viciniæ, confessio viri, alioqui propendentis ad sponsam ducendam, sufficienter animum iudicis informare possunt ad iudicandum, subesse impedimentum dirimens affinitatis, ita *gloss. hic. & in cap. Si duo. 14. verb. confissi. causa. 35. quest. 6.*

Nota III. Allegans propriam turpitudinem auditur, si anime periculum vertatur, ita *glossa hic. verb. præcognitam.*

CAPITULUM XIV.

Literas.

PARAPHRASIS.

Episcopus Altifiodorensis quosdam ob hæresis crimen impetebat, ex quibus unus erat G. Pontifex causam delegauit duo-

bus; in quos deinde partes tanquam arbitros sub certâ penâ compromiserunt, reseruata tamen ipsis potestate delegatâ, coram his arbitris G. hæresin confessus est, fratrem quoque suum eidem sceleri obnoxium denuntiavit, postea verò cum dictus frater coram Bituricensi Episcopo tanquam de hæresi suspectus se purgare deberet, ipsemet G. compurgator eius exitit: quamobrem Innocent. III. illum de hæresi suspectum habuit, quia quod antea dixerat, postea negauit, & vel ante mendacium dixerat, asserendo fratrem hæreticum esse, vel postea periurium commisit, illud ipsum negando, quia verò credibile non est, illum eo tempore (maximè contra proprium fratrem) cum Zelo fidei catholicæ accensus erat, tam grauitè mentitum esse, præsumendum est eum postea peierasse, cum fratrem purgauit, sed quia Papa noluit illum propter solam quamuis vehementem suspicionem de graui crimine condemnare, mandat iudicibus, ut præter juratoriam cautionem, aliam insuper recipiant securitatem de penâ temporali soluenda, nisi penitentiam sibi iniunctam peregerit, & ita ex penitentia acta apparebit, num in tenebris in luce ambulet, & num verè penitens sit, quòd si appareat verè catholicum esse, ipsum defendant, sin minus, ut hæreticum condemnent.

SUMMARIUM.

1. Partes possunt compromittere in iudices delegatos, imò etiam in iudicem Ordinarium in civilibus, non autem criminalibus.
2. Presumptio vna tollitur per alteram contrariam vehementiorem.
3. Ex solis presumptionibus non facillè aliquis de graui crimine damnandus est.

Not. I. Partes contendentes compromittere possunt in iudices delegatos, imò etiam

etiam in iudicem ordinarium *cap. Olim.* & inferuit tale compromissum ad hoc, ut iudex deinde recusari non possit.

Procedit verò hoc dictum, si agatur civiliter, seu ad partium interesse, non item si agatur criminaliter de crimine famoso. *l. Non distinguemus 32. §. Julianus.*

Quare aliqui existimant Episcopum hinc iudicium civile instituisse contra G. v. g. ad bonorum confiscationem propter hæresin, sed G. appellasse ad Papam, qui partibus iudices delegavit, in quos postea vt arbitros compromiserunt.

Porro, quòd conditio adiecta fuerat: reseruata iudicandi potestate: ea adiectio parum operabatur, quia talis conditio de iure inest, quandoquidem per compromissum iudicis potestas non extinguitur, vt docet *gl. margin. & alij DD. in c. Significantiibus. 38. de offic. & potest. iud. deleg. verb. Demum,* & addit *Abbas hinc* quòd iudex, à quo partes recesserunt, sententiam, seu laudum eius rejiciendo, postea à aliam & contrariam priori sententiam ex allegatis coram ipso ferre possit. Quà simili ratione ait *gl. in c. Cum inter 21. verb. Confirmavit. de Elect.* si Archiepiscopus per compromissum aliquem è capitulo elegit in Episcopum, quem deinde spectato jure antiquo confirmare debet, si idoneus sit, quòd electionem rescindere possit, probato impedimento, & ita venire contra proprium factum, quatenus in diverso jure ac veluti diversas personas sustinendo procedit.

2 Not. II. Si indicia & præsumptiones in partem vtramque concurrant, iudex adhaerebit vehementiori, ideòque præsumptio vna alià contrarià vehementiore præsumptione tollitur, vt notant *Legistæ in l. Divus. 7.* Exemplum est hinc: Præsumptio erat ratione juramenti, quòd verum diceret G. expurgando fratrem, licet prius eundem dixerit hæreticum; quia dicto jurato quamvis posterius edito plus credendum, quam dicto non jurato. Veruntamen Pontifex confiderato, quòd G. cum fratrem denuntiaret, tam erga ipsum amore fraterno, quam erga Ecclesiam rectè affectus fuerit, potiùs

præsumit illum verum tunc dixisse sine juramento, quam postea cum juramento.

3 Not. III. Ex solis præsumptionibus non facile aliquis de graui crimine damnandus est, quia in criminalibus probationes esse debent indubitata, & luce meridiana clariore. *l. ult. Cod. de probat.*

4 Not. IV. Ex animi, motumque compositione, quam aliquis in agenda pœnitentia præ se fert, iudicium fieri potest, num verè pœnitens sit, an verò fictè, ideòque relapsurus videatur.

CAPITVLVM XV.

Cum in iuventute.

PARAPHRASIS.

Rex Vngariæ Quinque-Ecclesiensem Episcopum denuntiavit Innoc. III. quòd incestum cum propria nepte commiserit, idque scandalum ex regno tolli postulauit, sed Papa rescribit, leuiter credendum non esse, quòd Episcopus, qui in iuventute suà tam modestus & providus fuerat, vt à sede Apostolicà mernerit pallio condecorari, in senectute hoc facinus admiserit, cum frequentius accidat, vt tale vitium, si in iuventute contractum sit, in senectute expietur, neque item credibile est, quòd vir scientià instructus, tam abominabile scelus committat, cum ex ethnicorum quoque sententia naturale scædus inter huiusmodi personas nihil criminis tam scædi suspicari permittat, quàm obrem cum dicti regis suggestio non de radice charitatis procedere videatur, non vult Innocentius aures præbere, nihilominus mandat Auriensi Episcopo, vt à Coëpiscopis cautè indaget, num tale à Quinque-Ecclesiensi Episcopo facinus commissum credant, hi verò Episcopi postea eundem Quinque-Ecclesiensem, de honestate morum multimodè commendârunt.

SUMMARIUM.

1. Ex dignitate & privilegiis personæ collatis Præsumptio fieri potest de eius virtute.

2. 2. 3

2. Na

2. *Naturalis coniunctio sanguinis inter personas valde propinquas tollit suspicionem incestus.*
3. *Superior ex delatione, aut rumore orto à maleuolis, non debet procedere ad inquisitionem super crimine, maximè contra personam excellentem, neque ad purgationem canonicam indicendam.*
4. *Potest tamen occultè inquisitionem instituere super ipsa fama & credulitate.*

1 **Not. I.** Ex dignitate & privilegiis personæ collatis præsumptio fieri potest de virtute eius.

2 **Not. II.** Naturalis coniunctio sanguinis inter personas valde propinquas prohibet suspicionem aut præsumptionem incestus. *c. penult. de cohabit. Clericorum & mulierum.*

3 **Not. III.** Et si superior ex delatione aut rumore orto à personis maleuolis procedere non debeat ad inquisitionem super crimine præsertim contra personam excellentem, secundùm glossam receptam *in cap. Qualiter. 24. verb. Ad inquirendum de accusat.* neque ad canonicam purgationem indicendam, *c. Cum in iuventute. 12. de purg. canon.* Potest tamen occultè inquisitionem instituere super ipsâ famâ & credulitate, quid videlicet vicini censeant de isto rumore, & num credant verum esse, sicuti *Joan. Andreas & Abbas hic notant*, & dicitur iste processus super præparatoris iudicij.

CAPITVLVM VLT.

Dudum.

PARAPHRASIS.

Innocentius III. mandauerat Archidiacono Mediolanensi, vt C. scholarem, si idoneus esset à Presbytero Ecclesiæ S. Victoris in beneficiatum recipi curaret, sed Presbyter præter reddituum tenuitatem insuper obiecit, quòd dictus C. ad beneficium eius Ecclesiæ idoneus non esset; quare cum hinc orta esset controuersia, eam Papa quibusdam delegauit, hoc adijciens ob clausulam adiectam rescripto

Apostolico, si persona idonea est, nequam ipsi incumbere onus probandi, cum quisque idoneus esse præsumatur, donec contrarium ostendatur.

SUMMARIUM.

1. *Exceptio subinde opponi potest per vim dilatoria & peremptoria.*
2. *Impetrans rescriptum non tenetur probare qualitates, requisitas nisi extrinsecas seu adscitas, v. g. in Academia studuisse, Doctorem esse &c.*
3. *Consuetudinis est, vt promouendus ad beneficium de legitima natiuitate aut morum integritate testimoniales literas, aut testes producat.*

Not. I. Eadem exceptio quandoq; opponi potest per vim dilatoriæ, declinãdo iudicij iurisdictionem, aut executionem executoris, si quis dicat rescriptum esse obreptitum, vt videre est *in hoc cap. verb. Declinans*, & iterum per vim peremptoriæ post litis contestationem, dicendo impetrantem non habere qualitates requisitas in rescripto, & idèò datæ gratiæ esse incapacem. ita *Abbas hic n. 4.*

Not. II. Impetrans rescriptum, non tenetur probare requisitas in eo condiciones, si pro se iuris præsumptionem habeat, cuiusmodi est quòd sit bonus, castus, legitime natus, irregularitate, alijsve defectibus liber, donec contrarium ostendatur, extrinsecæ tamen seu adscite condiciones ac qualitates probandæ sunt v. g. in Academiâ se studuisse, Doctorem aut Licentiatum esse, sicuti docent *DD. vbi gloss. verb. Scientia. de elect. in 6.*

De intrinsicis quoque qualitatibus videlicet morum integritate, corporis sanitate inquirere ad promouentem pertinet, tametsi nulla infamia, aut sinistra suspicio antecedit, sed ita, vt si post inquisitionem non appareat vitium aut defectus, præsumptio fiat pro integritate, vt hinc dicitur. Adde quòd in Ecclesiis consuetudo vigeat, vt nemo ad beneficium promoueat, nisi de legitima natiuitate aut morum integritate testimoniales literas aut testes afferat.

TITV.